

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 9

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Veifjæra

Emne: Lauving

Bygdelag:

Oppskr. av: Knut Strømpdal

Gard:

(adresse): Sterbørja.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. **Noko etter eige røynsle.**

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Fleire heimelsmenn.

SVAR

A . Lauv som rispes av trea.

1. Det vert av og til lauva litt enda , men med dei høge arbeidsprisane det no er er det heller lite og mest berre på fjelligardar. Lauvet vert ikkje rekna for hjelpefer og det vert teke med i ferrekninga om hausten når ein skal setja inn for vinteren. Noko nemnande stigning i arbeidet med å taka lauvar var det ikkje i heimskrigen.

Gamalt vart det teke meire lauvar . 100 lauvkjerv vart rekna jamgod med eit lass høy , og 200 kjerv skulde vera nok til vinterfer for ei geit.

2. Lauve kunde ein gjera kva tid som helst etter lauvet var fullvekse kring jønsok. Men før slåttena var det så mykje anna som som skulde gjerast at det vart lite tid til lauving. I slåtten som skulde vera ferdig til 22 august då hundedagane gjekk ut laut alle hanga for å vekkja den ifrå seg til rett tid. Det vart då som eftast at det vart inga større lauving før etter slåtten, det kunde vera ei kjerva eller anna ved høve. Som eftast tek ein kvist

2

av trea med lauvet på og batt dei saman i kjerne ,
det vart kalla lauving. Ein ferdel med å taka lauv
om hausten var , at om ein fera med lauv til nauta,
så åt desse både kvisten og alt nær lauvet var seint
teke. *Gamalt sagt det lauda si stykke dei tala om
ei laudonar.*

Det vart teke lauv av bjørk , selje og regn.
Lauv av selje og regn var rekna for å vera best.
Men då det var lite av desse treslaga var det bjørk=
lauv det vart teke mest av. Det hende det vart teke
lauv av elder og , men det vart ikkje rekna for å
vera noko gott for.

5. Når ein lauva regn eller selje var det
mest vanleg berre å bryta kvistane av med handa,
og skjere til ein bjørkekvist til band for å binna
kjerva saman med. Ved lauving av bjørk brukte ein
vanleg ein lauvkniv. Denne var smidd berre for
lauving og hadde handtak av tre som eitast av bjørk
på eine enden og var krøkt i den andre. Lauvknivar
av gamle avbrotne ljaar vart og nytta. Ein tok då
eit høveleg langt stykke av den avbrotne ljaen og
laga til ein tange på eine enden som ein sette
skart på . Ein helt lauvkniven med skaftet i handa
når ein lauva. Når ein lauva med vanleg lauvkniv
kunde ein bøya ned kvistane med krøken iremst på
kniven. Men ein kunde og bruka ein krøkestav for å
bøye ned kvistane med. Det er no heilt slutt med å
rispe lauv med handa . Men før vart denne måten
og nytta noko til sanking av lauv visst ikkje lite
nytta . Næmme Noko slag kyllestre har ikkje høyr
tale om . Ask og eik veks ikkje her som skogstre
og alm er det så lite av at den vert aldri lauva.

Kansje det kan vera rispa lauv av alm før i tida. Men kylling av noke slag tre har det ikkje vere i manns minne.

4 . Ein tek lauv bade av tre som vert heggen ned og av tre på rot. Serleg om hausten vert trea hogne ned til ved og lauva samstundes . Vert det teke lauv tidlegare på året vert det helst lauva tre som står på roten. Regn og selje vert og mest alltid lauva berre på ståande tre anten lauvinga går før seg sumar eller haust.

Om kylling av tre sja svar til sp 3.

5. Gamalt hadde dei rapalauvet dei rispa av trea i tynner og kar , kansje eitast det første.

Turking av lauv på nesje eller staur har ikkje vere bruka det eg har høyrte. Vanlegt lauv vart bunde i kjervor og anten hatt i hus og skipa utover xxx til turk. Eller kjervene vart henkt opp i tre til turk. Var det gott ver vart lauvkjerva berre tredd på ein kvist med teppen ned , eller kjervene vart sett millen kvistane på ei flurgran. Kjervene kunde og xxxx verta reiste opp til turk på marka. Te og te kjervor vart då sette med kvarandre i ei rekja liksom ein reiser opp kornband på åkeren. Best va5 det å turka lauvet utan beinveges sel på det , men noke ufravikeleg regel var det visst ikkje .

A setja lauvet i stakk var nytta før, men hender ikkje no. Det var helst nar ein lauva i utmarka at ein bruka det. Det hende da , at ein lauva samstundes med at ein sle og så la lauvet saman med høyet i stakken. Det vart da som ein annan høystakk. Ein

4

kunde og laga stakk av berre lauv. Men ein vilde helst ha tepp på stakken av høy. Øvst på stakken varix det vanleg med ei fast jerdterva. Det var til alle slags stakkar. Nar ein skulde sette stakk stap= på ein først ned ei lang steng, stakkstenga, så laga ein eit stakkstøe av stekkar og kvist kring stenga. Kjervane i stakkane vart lagde med toppen inn og retendane ut. Ein stakk laut alltid gjerast saleis at han var høgst inne ved stenga under oppsetjinga og saleis det var ein jamn helding fra stenga og ut til kantane. Det var før at stakken ikkje skulde taka inn vatn. Var det serlegt verhart der stakken stod vart det sett opp skeler på siden av stakken. Men desse skelane måtte ikkje settes slik at ikkje stakken fekk siga slik som han skulde. Over to hundre kjerver ~~ex~~ i ein stakk var det visst ikkje tale om. Det var berre ved lauving i utmarka det var tale om å laga stakk. Lauva ein så nær husa at det gjekk an med remelegheit, så anten bar ein eller kørde inn lauvet. Nar lauvet var turt nar ein hadde det inn vart det lagt i lauviad inne. Var det ikkje turt la ein det ~~ex~~ utover til turk og etterpå lagt i iad. Kjervone vart laide i hundre, eit hundre lauvkjerv vart rekna jamged med eit lass høy.

= Surlauv er ukjent her.

Om askelauv sja svar til sp 2.

6. Heimfrakting av lauv gjekk fyre seg

på mest like mange matar som heimfrakting av nøy.

Var vegea stutt vart lauvet bære heim i reip eller bereteg strakst etter det vart lauva. Ofte før det var turt dimeir. Da vart det lagt utøver til turk inne i hus. Gamalt hadde dei turkestuer før a turka kern og kunde da eg turka lauv der. Var veret så , så vart til vanleg ikkje lauvet bære inn før det var turt likeveit. Da vart det lagt i lad inne . Var vegen lengre kunde ein køyre lauvet inn liksom høyet. Ein brukte da høysleden og høytenga. Lauv som var sett i stakk vart anten bære heim sidan om nausten eller det vart køyrt heim på vinterføre. Når dei gamalt bar heim lauv kunde dei sumtid nytta høymelsa. Dese matane til a få høyet heim må på var det vanlege. Men det hende eg at lendet var såleis , at lauvet vart frakta heim i båt. Anten strakst det var lauva , eller etter det hadde stade i stakk ei tid. Fraktinga av lauvet heim kom alt an på lendet det skulde fraktast over og koreis veret var. Lauv som høy kunde eg verta drege heim på vinterføre.

Dugnad til lauvtaking eller lauvhenning nar eg ikkje høyrte om eg var visst skjeldan nytta. Det var ikkje av sa stor verde i ferhushaldet at ein fann ein treng taka til slike rader.

7. No vert det teke lauv mest på inamarka

og nerast ikring. Men før vart det eg lauva mykje i utmarka. Det var helst lauv av selje og rogn det vart teke i utmarka , før det vart halde før a vera betre enn lauv av bjørk som ein gjerne fann rikeleg

på innmarka eller kaka i nerleiken.

I lauvinga var både karar og kvinner med. Før og under slatten var det helst kvinner som kunde taka ei kjerva eller anna nar dei hadde tid til det før anna arbeid. Karane var som eitast då så oppteken av anna arbeid at dei hadde ikkje tid. I slattenna var det karane som slo og kvinnene som breidde. Det kunde da nende preiaren tek ei lauvkjerve etter ho hadde fått det etterbreidd. Etter slatten kunde ~~agxxkaxa~~ og karane vera med i lauvinga. Vart det hogge ned tre og lauva var det karane som hogg og kvinnene som lauva. Dei største berna var og med og lauva. Men det var ingenting i vegen før at mennene og kunde lauve hadde dei tid. Lauving var arbeid både før karar og kvende.

o. Lauvet vart lagt der ein hadde plass til det, eitast vart det lagt i lad inne på høy= lemman. Var det smatt om plass kunde det verta berre kasta opp på høystabben. Lauv som vart lauva tidleg på året kunde og verta lagt under høystabben, det var ingen viss regel før det. Det same galt før lauvsom vart oppvart i høylade i utmarka. Slike lader hadde dei mange av før. Vart det teke lauvsom før dei ha inn høyet vart lauvsom under høyet, vart lauvsom teke etter kom det opp på høystabben.

Lauvsom skulde helst vera turt før det kom i lad eller i høystabben elles tok det gjerne skade og fall av så det vart berre kvistane att.

Lauvsom vart fera både til hant og til smare. Som alt nemnt vart 100 lauvkjerv rekna før å vera janged med eit lass høy. Gamalt rekna dei ti lass

B. Rakalauv.

1. Lauv som vert raka på bakken vert kalla rakalauv.

2. Kva for verdien vedkøem, så var det same synsmåte som alt nemnt for anna lauv. Det vart då eg raka saman lauv av dei same slaga som det vart lauva av. Men til rakalauv kunde det eg verta teke noko lauv av elder og ister. Men ~~rakal~~ rakalauv vart ikkje halde for å ha same forverdi som lauv som var rapa eller krispa av trea tidlegare på sumaren.

3. Det vart oftast raka med ei rive.

4. Det vart oftast børe heim i sekke.

5. Det var mest kvinner som hadde dette arbeid. Det vart ikkje rekna for å vera så viktugt at karane tykte som oftast ikkje dei hadde tid til slikt puslearbeid.

6. Det vart lagt på høylemnen der ein fann plass til det. Kunde vel eg verta gøymt i tynner.

7. Dyra fekk lauvet blanda med anna fôr, anten turt hø eller i syrpe. Men som alt nemnt det vart ikkje rekna jamgød med anna lauv. Det førteis at av rapalauv skulde tre tynner verta rekna for å vera nok å vinterfôr til ein sau. Julie Strømpdal har dette etter Eliseus Lomsdal som vart fødd kring 1850. Men av rakalauv skulde det meire til.

8. Det var lauv av selje ~~og alm~~ og alm som var halde for å vera best som rakalauv.

9. Lauv vart ikkje rekna for eigentleg drott (naudfôr), så heller ikkje rakalauv. Det vart litt nytta i siste verdskrigen, men ikkje meire enn akka elles. Det vert enda nytta av og til, men ikkje i neken større målestekk.

8

høy til vinterfer før ei mjølkeku og te lass høy før kvart smare. Ei lauvkjerne skulde vera så ster at når ein tek ho under armen, sa skulde ho fylla ut under armen så fingertuppene berre savitt kunde nå til sida på den som helt henne. Under veskinga vart kjetvone delt etter så mykje kvar skulde ha. Ei mjølkeku kunde få ei heil kjerne, eit smare mindre. Regn og seljelauv vart helst nytta til mjølkekyr. Som eftast fekk dyra lauv berre ein gong før dagen. Rapalauv (lauv som er rispa) kunde og verta gjeve saman med syrpa til mjølkekyr.

9. Som alt nemnt var det lauv av selje og regn. Alm vart nok og rekna før gott før, men det var så lite av alm at det vart ikkje teke nemnande almlauv.

10. Lauv til grisemat har eg ikkje høyrte om.

11. Neke samlauving har eg ikkje høyrte om her i Velfjord. Før i tida var det nok teigar som lag i sameige, men dei lauva visst kvar før seg.

12. Sja svar til sp 11.

13. Sja svar til nr 7 og nr 11.

14. I manns minne har det ikkje vere kerkje kylling av tre eller lauving i sameige her.

15. Fell børt.